

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

યુ.પી. રાજ્ય

વિરુદ્ધ

શ્રીમતી સરજૂ દેવી અને અન્ય

જુલાઈ ૨૭, ૧૯૭૭

[ન્યાયમૂર્તિશ્રી પી. કે. ગોસ્વામી અને ન્યાયમૂર્તિશ્રી જસવંત સિંઘ]

યુ. પી. જમીનદારી નાબૂદી અને જમીન સુધારણા અધિનિયમ, ૧૯૫૦ – કલમ ૩(૧૪), ૨૧૨ અને ૨૧૨એ – વ્યાપ્તિ – પ્રતિવાદીને વંશપરંપરાગત ગણોત હકો સાથે જમીન સોંપવામાં આવી – ગામના સભાપર્તિએ આ જમીન સામાન્ય ગૌચરની જમીન હોવાનો દાવો કયો – જમીન ગૌચરની હોવાનું દર્શાવવા માટે કોઈ પુરાવા નથી – સબ ડિવિઝનલ ઓફિસર દ્વારા ગણોતિયાને બેદખલ કરવાનો આદેશ અપાયો – આદેશની કાયદેસરતા.

શબ્દો અને શબ્દસમૂહો – "ઠરાવ્યું" નો અર્થ.

યુ. પી. જમીન ઉપયોગ અધિનિયમની કલમ ૩ હેઠળ, કલેક્ટરે યુ. પી. જમીનદારી નાબૂદી અને જમીન સુધારણા અધિનિયમ, ૧૯૫૦ હેઠળ બે મધ્યસ્થીઓને નોટિસ ફટકારી હતી, જેમાં તેમને તેમની માલિકીની જમીન પર ખેતી કરવા અથવા તેને અન્ય વ્યક્તિઓને ખેતી માટે ભાડે આપવા માટે કહેવામાં આવ્યું હતું. ત્યારબાદ ૧૯૫૦માં વારસાગત ગણોત અધિકારો સાથે સામાવાળા નંબર ૧ ને જમીનનો હક આપવામાં આવ્યો હતો. ૧૯૫૪માં ભારતીય વન અધિનિયમ, ૧૯૨૭ હેઠળ એક જાહેરનામું બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું જેમાં જાહેરાત કરવામાં આવી હતી કે વિવાદિત જમીન સહિત અમુક જમીનોને આરક્ષિત વન તરીકે રચવામાં આવશે. સામાવાળા નંબર ૧ એ વન સમાધાન અધિકારી સમક્ષ પોતાનો દાવો રજૂ કર્યો હતો. આ દરમિયાન ગ્રામ સમાજના સામાવાળા નંબર ૫, સભાપતિએ પેટા-વિભાગીય અધિકારી સમક્ષ અરજી દાખલ કરી હતી જેમાં દાવો કરવામાં આવ્યો હતો કે જમીન પરંપરાગત ગોચર જમીન છે અને જમીન પર અતિક્રમણ કરનાર સામાવાળા નં. ૧ ને બહાર કરવી જોઈએ. તે અરજી મંજૂર થયા પછી, સામાવાળા નંબર ૧ એ અપીલકર્તા અને અન્ય લોકો સામે દાવો દાખલ કર્યો હતો કે પેટા-વિભાગીય અધિકારીનો આદેશ અમાન્ય છે અને તે તેના પર બંધનકર્તા નથી કારણ કે તે જમીનનો કબજો ધરાવતી સિરદાર હતી.

ટ્રાયલ કોર્ટે ચુકાદો આપ્યો હતો કે દાવાની જમીન ક્યારેય મહેસૂલ દસ્તાવેજોમાં પરંપરાગત ગોચર જમીન તરીકે નોંધવામાં આવી ન હતી, પરંતુ ખેતી માટે યોગ્ય 'પાર્તિ' જમીન તરીકે નોંધવામાં આવી હતી અને પેટા-વિભાગીય અધિકારીના આદેશને રદબાતલ જાહેર કર્યો હતો. જિલ્લા અદાલતે અને વડી અદાલતે ટ્રાયલ કોર્ટના આદેશને સમર્થન આપ્યું હતું.

આ અદાલત સમક્ષ અપીલમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે (i) પેટા-વિભાગીય અધિકારીનો આદેશ અમાન્ય હોવાનું ઠરાવવામાં ટ્રાયલ કોર્ટ ખોટી હતી; (૨) વિવાદિત આદેશ અંતિમ હતો અને (૩) કૃષિ સાથે જોડાયેલા હેતુ માટે જે જમીન પર ક્યારેય કબજો કરવામાં આવ્યો ન હોય તેવા સામાવાળા નંબર ૧ ને વારસાગત ગણોત ન કહી શકાય.

અપીલને નકારી કાઢતાં,

ઠરાવ્યું: (૧) (એ) નીચેની અદાલતો એવું ઠરાવવામાં સાચી હતો કે જે જમીન પર સવાલ ઉઠાવવામાં આવ્યો છે તે પરંપરાગત સામાન્ય ગોચર જમીન નથી કે તેનો ઉપયોગ કોઈ પણ વર્ષમાં પરંપરાગત ગોચર જમીન અથવા ગોચર જમીન તરીકે કરવામાં આવ્યો નથી. પેટા-વિભાગીય અધિકારીએ અધિકારક્ષેત્ર વિના કામ કર્યું હતું અને વિવાદિત આદેશ સંપૂર્ણપણે ગેરકાયદેસર,

બિનઅસરકારક, અમાન્ય અને સામાવાળા નંબર ૧ પર બંધનકર્તા ન હતો.

[૧૮૬ બી]

(બી) ૧૯૫૦ના કાયદાની કલમ ૨૧૨-એ અને ૨૧૨ની જોગવાઈઓનું સંયુક્ત વાંચન દર્શાવે છે કે કલમ ૧૨૧માં ઉલ્લેખિત સમિતિના અધ્યક્ષ, સભ્ય અથવા સોસાયટી કલેક્ટરને વ્યક્તિને બહાર કાઢવા માટે ત્યારે જ અરજી કરી શકે છે જ્યારે તે જે જમીનનો કબજો ધરાવે છે તે કલમ ૨૧૨માં નિર્દિષ્ટ વર્ણનની હોય, એટલે કે, (i) જો તે પરંપરાગત ગોચર જમીન તરીકે નોંધવામાં આવી હોય અથવા (ii) જો તે પરંપરાગત સામાન્ય ગોચર જમીન હોય. આ કેસમાં રજૂ કરવામાં આવેલા પુરાવા એ બિલકુલ દર્શાવતા નથી કે દાવાની જમીનને પરંપરાગત ગોચર જમીન તરીકે નોંધવામાં આવી હતી અને ન તો તે દર્શાવે છે કે તે હકીકતમાં પરંપરાગત સામાન્ય ગોચર જમીન હતી. તેનાથી વિપરીત સંબંધિત મહેસૂલ રેકૉર્ડ દર્શાવે છે કે આ જમીન "ખેતી માટે યોગ્ય" હતી. [૧૮૫ એચ]

(૨) પેટા-વિભાગીય અધિકારીના આદેશને અંતિમ ન ગણી શકાય અને તેના અધિકારને સ્થાપિત કરવા માટે સામાવાળા નંબર ૧ નો દાવો સ્પષ્ટ રીતે જાળવી શકાય તેવો હતો. કલમ ૨૧૨-એ હેઠળ પસાર કરવામાં આવેલો વિવાદિત આદેશ અંતિમ નથી અને તે પક્ષ માટે ખુલ્લો છે કે જેની સામે બહાર કાઢવાનો આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો તે તેના દ્વારા દાવો કરવામાં

આવેલા અધિકારને સ્થાપિત કરવા માટે દાવો દાખલ કરે. જ્યારે બહાર કાઢવાની માંગ કરનાર વ્યક્તિ દ્વારા દાખલ કરાયેલો દાવો નિષ્ફળ જાય ત્યારે જ બહાર કાઢવાનો આદેશ નિર્ણાયક બને છે. [૧૮૬ જી]

(૩)(એ) આ અદાલતે બુધન સિંહ અને અન્ય વિરુદ્ધ નબી બક્ષ અને અન્ય [૧૯૭૦] ૨ એસ. સી. આર. ૧૦માં ૧૯૫૦ના અધિનિયમની કલમ ૮માં "ધારિત" શબ્દનો અર્થ "કાનૂની હક દ્વારા કબજો" તરીકે કર્યો હતો. [૧૮૭ ઈ]

(બી) આ કાયદામાં 'જમીન' શબ્દની વ્યાખ્યાના અવલોકનથી જાણવા મળશે કે જમીન આ વ્યાખ્યાના કાર્યક્ષેત્રમાં આવે તે જરૂરી નથી, કે તે ખરેખર ખેતી હેઠળ હોવી જોઈએ અથવા કૃષિ સાથે જોડાયેલા હેતુઓ માટે તેનો કબજો હોવો જોઈએ. જો જમીન કૃષિ સાથે જોડાયેલા હેતુઓ માટે રાખવામાં આવે અથવા કબજે કરવામાં આવે તો વ્યાખ્યાની જરૂરિયાત પૂરી થાય છે. વ્યાખ્યામાં "ધારણ કરાયેલ" શબ્દ વ્યાપક મહત્વ ધરાવે છે. [૧૮૭ એ]

હાલના કેસમાં, આ કેસમાં રજૂ કરાયેલા પુરાવાના આધારે નીચેની અદાલતો દ્વારા એક સાથે જાણવા મળ્યું છે કે વાદગ્રસ્ત જમીન મે ૧૯૫૦માં વચેટિયાઓ દ્વારા પાક ઉગાડવા માટે સામાવાળા નંબર ૧ ને ભાડે આપવામાં આવી હતી; તેથીએ તેનો નોંધપાત્ર હિસ્સો ખેતી હેઠળ લાવ્યો હતો,

વચેટિયાઓને ભાડું ચૂકવ્યું હતું, નિયમિતપણે રાજ્યને મહેસૂલ ચૂકવતી હતી અને તેણે ખેતી સાથે જોડાયેલા હેતુઓ માટે કાયદેસર રીતે જમીન રાખવાનું ચાલુ રાખ્યું હતું. અપીલકર્તાના પોતાના મહેસૂલ રેકૉર્ડ પરથી એ સ્પષ્ટ છે કે સામાવાળા નંબર ૧ જમીનને વારસાગત ગણોત તરીકે નિહિત કરવાની તારીખની તરત પહેલાની તારીખે ધરાવતી હતી. તેથી તેમણે તમામ જરૂરી શરતો પૂરી કરી છે અને કાયદાની કલમ ૧૯ હેઠળ જમીન સોંપવાની તારીખે જમીનના સિરદાર બન્યા છે. [૧૮૭ ઈ-એફ]

દીવાની અપીલીય હકૂમત: દીવાની અપીલ નંબર ૨૩૩૪/૧૯૬૮.

સેકન્ડ અપીલ નંબર ૩૨૫૭/૧૯૬૦માં અલ્હાબાદ વડી અદાલતના તારીખ ૦૫/૦૨/૧૯૬૮ના રોજના ચુકાદા અને આદેશમાંથી વિશેષ પરવાનગી દ્વારા અપીલ.

અપીલકર્તા તરફે જી. એન. દીક્ષિત અને ઓ. પી. રાણા.

સામાવાળા નંબર ૧ તરફે ફૌજદાર રાવ, જગદીશ મિશ્રા અને યુ. ડી. પ્રસાદ.

અદાલતનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તીશ્રી જસવંત સિંઘે આપ્યો હતો.

વિશેષ પરવાનગી દ્વારા આ અપીલ, જે અલ્હાબાદ ખાતેની વડી અદાલતના ૫ ફેબ્રુઆરી, ૧૯૬૮ના જિલ્લા ન્યાયાધીશ અને દીવાની જજ, બસ્તીના અનુક્રમે ૨૦ મે, ૧૯૬૦ અને ૨૭ જુલાઈ, ૧૯૫૯ના નિર્ણયોને સમર્થન આપતા ચુકાદા અને હુકમનામાની વિરુદ્ધ નિર્દેશિત છે, જેમાં સામાવાળા નંબર ૧ દ્વારા ચુ. પી. જમીનદારી નાબૂદી અને જમીન સુધારણા અધિનિયમ, ૧૯૫૦ (ચુ. પી. અધિનિયમ નંબર ૧/૧૯૫૧) (હવે પછી 'ચુ. પી. ઝેડ. એન્ડ એલ. આર. એ. ટી. ' તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) ની કલમ ૨૧૨-એ ની પેટા-કલમ (૭) હેઠળ દાખલ કરવામાં આવેલા દાવામાં હુકનામું આપવામાં આવ્યું છે. જે ૨૬ જાન્યુઆરી, ૧૯૫૧ ના રોજ અમલમાં આવ્યું હતું, તે નીચેના સંજોગોમાં ઉદભવે છે:

બસ્તી જિલ્લાના બૌધરા, તપ્પા મેનડાવલ, પરગણા મગહર પૂર્વ, તાલુકા ખલીલાબાદ ગામમાં આવેલી વિવાદાસ્પદ ૧૪૨ વિઘા, ૧ વિશવા અને ૧૮ ધુર જમીન હતી, જે ૧૯૫૦ એ. ડી. માં ગોરખપુર શહેરના જમીનદારો ગિરધર દાસ અને પુરુષોત્તમ દાસની હતી, જેઓ ચુ. પી. ઝેડ. એ. અને એલ. આર. અધિનિયમ હેઠળ મધ્યસ્થી બન્યા હતા. આ જમીન બિનઉપજાઉ પડી હોવાનું જાણીને ગોરખપુરના કલેક્ટરે ઉપરોક્ત જમીનદારોને ચુ. પી. જમીન ઉપયોગ

અધિનિયમની કલમ ૩ હેઠળ નોટિસ મોકલીને તેમને જમીન પર જાતે ખેતી કરવા અથવા અન્ય વ્યક્તિઓને ખેતી માટે ભાડે આપવા હાકલ કરી હતી. તે પછી આ જમીનદારો મે ૧૯૫૦ (૧૩૫૭ ઇસલી) માં સામાવાળા નંબર ૧ સાથે જમીનમાં 'પટ્ટા' ચલાવીને સ્થાયી થયા હતા. પાક ઉગાડવા માટે એટલે કે ખેતી માટે તરફેણ અને તેણીને વારસાગત ગણોત અધિકારો આપ્યા. ૧ મે, ૧૯૫૪ના રોજ ભારતીય વન અધિનિયમ, ૧૯૨૭ની કલમ ૪ હેઠળ યુ. પી. ગેઝેટમાં બૌધ્ધારા ગામની ૩૪૨ એકર જમીનના સંદર્ભમાં એક જાહેરનામું પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યું હતું, જેમાં એવી જાહેરાત કરવામાં આવી હતી કે આ જમીનને આરક્ષિત વન તરીકે રચવાનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો છે. આ પછી જૂન, ૧૯૫૪માં વન અધિનિયમની કલમ ૬ દ્વારા જરૂરી જાહેરનામું બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું. ત્યારબાદ સામાવાળા નંબર ૧ એ વન સમાધાન અધિકારી સમક્ષ જમીન પરના તેના અધિકારોના સંદર્ભમાં તેના દાવાને પ્રાધાન્ય આપ્યું હતું. ૨૨ જાન્યુઆરી, ૧૯૫૫ના રોજ, જ્યારે સામાવાળા નંબર ૧ દ્વારા રજૂ કરાયેલો દાવો હજુ બાકી હતો, ત્યારે સામાવાળા નંબર ૫ના પિતા રામ નરેશ તિવારીએ પોતાને ગાંવ સમાજ, બરાઈપુરના સભાપતિ ગણાવતા, યુ. પી. ઝેડ. એન્ડ એલ. આર. અધિનિયમની કલમ ૨૧૨એ, (૧) હેઠળ ઉપ વિભાગીય અધિકારી, ખલીલાબાદ (જેમને રાજ્ય સરકાર દ્વારા કલેક્ટરના કાર્યો કરવાની સત્તા આપવામાં આવી હતી) સમક્ષ સામાવાળા નંબર ૧ ના પ્રશ્નમાં જમીનમાંથી બહાર કાઢવા માટે અરજી દાખલ કરી હતી, કારણ કે તે એક પરંપરાગત સામાન્ય ગોચર

જમીન હતી. અને આ રીતે તે ગામ સમાજમાં નિહિત હતું અને કથિત સામાવાળાએ તેનું અતિક્રમણ કર્યું હતું. ૧૬ ઓગસ્ટ, ૧૯૫૫ના તેમના આદેશ દ્વારા, સબ ડિવિઝનલ ઓફિસર, ખલીલાબાદએ રામ નરેશ તિવારીની ઉપરોક્ત અરજીને મંજૂરી આપી અને સામાવાળા નંબર ૧ ને બહાર કાઢવાનો આદેશ આપ્યો. તેણીને બહાર કાઢવાના ઉપરોક્ત આદેશને રદ કરવા માટે સમીક્ષા અરજીના માધ્યમથી નિષ્ફળ પ્રયાસ કર્યા પછી, સામાવાળા નંબર ૧ એ ૧૫ ફેબ્રુઆરી, ૧૯૬૦ના રોજ યુ. પી. ઝેડ. એ. અને એલ. આર. અધિનિયમની કલમ ૨૧૨-એની પેટા-કલમ (૭) હેઠળ યુ. પી. રાજ્ય, અહીંના અપીલકર્તા અને સામાવાળા નંબર ૫ના પિતા રામ નરેશ તિવારી સહિત અન્ય ચાર લોકો સામે ખાલિલાબાદના પેટા વિભાગીય અધિકારી દ્વારા ઉપરોક્ત આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો હોવાની ઘોષણા કરવા માટે ઉપરોક્ત દાવો દાખલ કર્યો હતો. , ગેરકાયદેસર, બિનઅસરકારક, અમાન્ય અને તેના પર બંધનકર્તા ન હતું અને તે જમીનના કબજામાં તે એક સરદાર હતી. તેણીએ સામાવાળાઓને તેના કબજા અને જમીનના આનંદમાં દખલ કરતા અટકાવવાના કાયમી હુકમ માટે પણ પ્રાર્થના કરી હતી. સામાવાળા નં. ૧નો કેસ હતો કે ૧૩૫૭ ફસલી (૧૯૫૦ એ. ડી.) માં જમીનદારો એટલે કે. ગિરધર દાસ અને પુરુષોત્તમ દાસ, જેઓ વાદગ્રસ્ત જમીનના કબજાદાર હતા, તેમણે તેમની તરફેણમાં જમીનમાં વારસાગત ગણોત અધિકારો આપતા યોગ્ય રીતે પટ્ટા કર્યા હતા; કે યુ. પી. ટેનન્સી એક્ટ, ૧૯૩૯ (યુ.પી. અધિનિયમ નં.XVII/૧૯૩૯) (હવે પછી 'યુ.

પી. ટી. એક્ટ' તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) ની કલમ ૫૯ અને ૬૧ હેઠળ તેમના દ્વારા લાવવામાં આવેલા દાવાઓમાં સક્ષમ મહેસૂલ અદાલતો દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમના આધારે ઉપરોક્ત ગણોત અધિકારોની પુષ્ટિ કરવામાં આવી હતી. તે સૂચિત તારીખે એટલે કે ૧ જુલાઈ, ૧૯૫૨ના રોજ તેઓ યુ. પી. ઝેડ. એ. અને એલ. આર. અધિનિયમની કલમ ૧૯ હેઠળ જમીનના સિરદાર બન્યા હતા; કે ૧૩૫૭ ફસલી (૧૯૫૦ એડી) થી તેઓ જમીનના વાસ્તવિક કબજામાં હતા અને તેનો ઉપયોગ કૃષિ હેતુઓ માટે અથવા કૃષિ સાથે જોડાયેલા હેતુઓ માટે કરતા હતા અને તેમની પેદાશોનો ઉપયોગ કરતા હતા અને ઉપરોક્ત જમીનદારોને નિયમિતપણે ભાડું ચૂકવતા હતા અને ૧ જુલાઈ, ૧૯૫૨થી તેઓ સતત રાજ્ય સરકારને મહેસૂલ ચૂકવતા હતા; કારણ કે તે જમીન ગામ સમાજમાં નિહિત ન થઈ શકતી અને ન હતી, ન તો ગામ સમાજ કે ન તો રામ નરેશ તિવારી યુ. પી. ઝેડ. એ. અને એલ. આર. અધિનિયમની કલમ ૨૧ ૨-એ (૧) હેઠળ અરજી કરવાનો અને ૮ ઓગસ્ટ, ૧૯૪૬ પહેલાં અથવા પછી સામાન્ય ગોચર જમીન અથવા રૂઢિગત સામાન્ય ગોચર જમીન ન હોય તેવી જમીન, પરંતુ ઉપરોક્ત જમીનદારો દ્વારા તેમના દ્વારા ઉપરોક્ત પટ્ટાઓને અમલમાં મૂક્યા ત્યાં સુધી અને તેમના દ્વારા તેમના વિશિષ્ટ કબજામાં અમલમાં મૂક્યા પછી, તે પ્રકૃતિની જમીન ન હતી જે કાયદેસર રીતે યુ. પી. ઝેડ. એ. અને એલ. આર. અધિનિયમની કલમ ૨૧૨ના કાય ક્ષેત્રમાં આવતી હોવાનું કહી શકાય અને યુ. પી. ઝેડ. એ. અને એલ. આર. અધિનિયમની કલમ ૨૧૨-એ હેઠળ સબ,

ડિવિઝનલ ઓફિસર, ખલીલાબાદ દ્વારા લેવામાં આવેલી કાર્યવાહી ગેરકાયદેસર, અમાન્ય હતી. અહીં અપીલકર્તાએ જ આ દાવાનો વિરોધ કર્યો હતો. સમન્સની સેવા છતાં બાકીના સામાવાળાઓએ ગેરહાજર રહેવાનું પસંદ કર્યું હોવાથી, કેસ એકપક્ષીય રીતે આગળ વધ્યો હતો. તેમને. અપીલકર્તાએ અન્ય બાબતોની સાથે દલીલ કરી હતી કે યુ. પી. ઝેડ. એ. અને એલ. આર. અધિનિયમ લાગુ થયા પહેલા અથવા પછી જમીન ક્યારેય ઉપરોક્ત જમીનદારોના વાસ્તવિક કબજામાં નહોતી, તેથી તે રાજ્ય સરકારમાં નિહિત છે. કે જમીન હંમેશા જાહેર ઉપયોગિતાની પરંપરાગત ગોચર ભૂમિ રહી હતી જેમાં જમીનદારો દ્વારા સામાવાળા નંબર ૧ ની તરફેણમાં કોઈ ગણોત અથવા અન્ય અધિકાર આપી શકાતો ન હતો; સામાવાળા નંબર ૧ દ્વારા લીઝની હસ્તાંતરણની કાર્યવાહી અમાન્ય અને અમલપાત્ર ન હતી; દાવો કાયદેસર રીતે ગામ સમાજમાં નિહિત છે અને ૧૬ ઓગસ્ટ, ૧૯૫૫ના રોજ સબ ડિવિઝનલ ઓફિસર, ખલીલાબાદ દ્વારા પસાર કરાયેલો વિવાદિત બહાર કાઢવાનો આદેશ સામાવાળા નંબર ૧ પર બંધનકર્તા હતો અને તેણી દ્વારા લાવવામાં આવેલો દાવો જાળવવા યોગ્ય ન હતો.

મૌખિક અને દસ્તાવેજી પુરાવાને ધ્યાનમાં રાખીને, ટ્રાયલ કોર્ટ એવા નિષ્કર્ષ પર આવી હતી કે દાવાની જમીન ક્યારેય મહેસૂલ દસ્તાવેજોમાં રૂઢિગત ગોચર જમીન તરીકે નોંધવામાં આવી ન હતી, પરંતુ ૧૩૫૭ ફસલી (૧૯૫૦

એડી) સંબંધિત ખાતોનીમાં "ખેતી માટે યોગ્ય પાર્તી જમીન" તરીકે નોંધવામાં આવી હતી; અપીલકર્તાની દલીલને ટેકો આપવા માટે પણ કોઈ પુરાવા નહોતા કે દાવાની જમીનનો ઉપયોગ કોઈ પણ વર્ષમાં સામાન્ય ગોચર જમીન તરીકે અથવા ગોચર જમીન તરીકે કરવામાં આવ્યો હતો; અપીલકર્તાએ પણ સ્વીકારવું પડ્યું હતું કે દાવાની જમીનમાંથી લગભગ ૧૦ કે ૧૨ વીધા જમીન સામાવાળા નં. ૧ દ્વારા ખેતી હેઠળ લાવવામાં આવી હતી; કે દાવાની જમીન સામાવાળા નં. ૧ મે ૧૯૫૦માં જ્યારે તે વારસાગત ગણોત બની હતી; કે દાવો કરાયેલી જમીન પરંપરાગત ગોચર જમીન ન હોવાથી, ૧૬ ઓગસ્ટ, ૧૯૫૫ના રોજ સબ-ડિવિઝનલ ઓફિસર, ખલીલાબાદ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલો આદેશ ગેરકાયદેસર, અમાન્ય અને વાદી માટે બંધનકર્તા ન હતો. ટ્રાયલ કોર્ટે વધુમાં જણાવ્યું હતું કે સામાવાળા નંબર ૧ દ્વારા રજૂ કરાયેલા મૌખિક અને દસ્તાવેજી પુરાવાએ સ્થાપિત કર્યું છે કે તેણીને મહેસૂલ દસ્તાવેજોમાં જમીનના વારસાગત ગણોત તરીકે નોંધવામાં આવી હતી; સામાવાળા નંબર ૧ ને પણ સક્ષમ મહેસૂલ અદાલતો દ્વારા યુ. પી. ટી. અધિનિયમની કલમ ૫૯ અને ૬૧ હેઠળ દાખલ કરેલા ૧૯૫૦ ના ૧૧૭૮, ૧૯૫૦ ના ૭૮૦ અને ૧૯૫૨ ના ૨૮૫ ના દાવાઓમાં વારસાગત ગણોત તરીકે રાખવામાં આવ્યો હતો અને તે મુકદ્દમાની જમીનની સરદાર બની હતી. આ તારણો સાથે, દીવાની જજ, બસ્તીએ ૨૭ જુલાઈ, ૧૯૫૯ના તેમના ચુકાદા અને હુકમનામા દ્વારા સામાવાળા નંબર ૧ ની તરફેણમાં ખર્ચ સાથે દાવાનો ચુકાદો આપ્યો હતો. આ ચુકાદા અને હુકમનામાથી

વ્યથિત થઈને, યુપી રાજ્ય જિલ્લા ન્યાયાધીશ, બસ્તીને અપીલ કરવા ગયું, જેમણે ૨૦ મે, ૧૯૬૦ના તેમના ચુકાદા અને હુકમનામા દ્વારા ઉપરોક્ત ચુકાદા અને ટ્રાયલ કોર્ટના હુકમને સમર્થન આપ્યું હતું કે દાવાની જમીન પાક ઉગાડવાના હેતુથી સામાવાળા નંબર ૧ ને ભાડે આપવામાં આવી હતી. વર્ષ ૧૩૫૮, ૧૩૫૯ અને ૧૩૬૨ ફાસલી સાથે સંબંધિત મહેસૂલ દસ્તાવેજો (પ્રદર્શનો ૧, ૭ અને ૮) માં તેણીને દાવાની જમીનની વારસાગત ગણોત તરીકે નોંધવામાં આવી હતી અને તે નિહિત થવાની તારીખે તેનો સરદાર બની હતી. ૧ જુલાઈ, ૧૯૫૨. આગળની અપીલ પર, વડી અદાલત ૫ ફેબ્રુઆરી, ૧૯૬૮ના તેના ચુકાદા દ્વારા ટ્રાયલ કોર્ટ અને જિલ્લા ન્યાયાધીશ, બસ્તીના ઉપરોક્ત ચુકાદાઓ અને હુકમોને સમર્થન આપ્યું હતું. આ ચુકાદા અને હુકમની વિરુદ્ધમાં જ યુ. પી. રાજ્ય આ અદાલતમાં અપીલ કરવા આવ્યું હતું.

અપીલકર્તા વતી હાજર રહેલા શ્રી દીક્ષિતે વિનંતી કરી છે કે રેકૉર્ડ પરની સામગ્રી નીચેની અદાલતોના તારણોની બાંહેધરી આપતી નથી કે દાવો યુ. પી. ઝેડ. એ. અને એલ. આર. અધિનિયમની કલમ ૨૧૨ દ્વારા માનવામાં આવતો નથી, ઉપ વિભાગીય અધિકારી, ખલીલાબાદ દ્વારા પસાર કરાયેલ ઉપરોક્ત આદેશ રદબાતલ હતો. તેમણે વધુમાં દલીલ કરી છે કે વિવાદિત આદેશ અંતિમ અને નિર્ણાયક હતો અને જે દાવામાંથી હાલની અપીલ ઉભી થઈ છે તે ટકાવી રાખવા યોગ્ય નથી. તેમણે છેલ્લે રજૂઆત કરી છે કે તે-યુ. પી. ઝેડ. એ. અને

એલ. આર. અધિનિયમની કલમ ૩ (૧૪) માં સમાવિષ્ટ "જમીન" ની વ્યાખ્યા છે અને યુ. પી. ટી. અધિનિયમની કલમ ૩ (૧) માં સમાવિષ્ટ નથી જે તાત્કાલિક કેસના હેતુ માટે સુસંગત છે અને જે જમીન ક્યારેય કૃષિ સાથે જોડાયેલા હેતુ માટે કબજે કરવામાં આવી નથી, સામાવાળા નંબર ૧ ને તેનો વારસાગત ગણોત ન કહી શકાય અને નીચેની અદાલતોએ તેને તેનો સરદાર જાહેર કરવામાં ભૂલ કરી છે. આપણે આ મુદ્દાઓને શ્રેણીબદ્ધ રીતે ધ્યાનમાં લઈશું.

પોઈન્ટ નંબર ૧ :- આ મુદ્દાના યોગ્ય નિર્ધારણ માટે, યુ. પી. ઝેડ. એ અને એલ. આર. અધિનિયમની કલમ ૨૧૨-એ (૧) નો સંદર્ભ લેવો જરૂરી છે, જે હેઠળ શેઓ રામ તિવારી, સામાવાળા નંબર ૫ ના પિતા રામ નરેશ તિવારી દ્વારા ઉપરોક્ત અરજી અહીં કથિત રીતે કરવામાં આવી છે અને તે જ અધિનિયમની કલમ ૨૧૨ નો પણ ઉલ્લેખ કરવો જરૂરી છે, જેનો ઉલ્લેખ કલમ ૨૧૨-એ (૧) માં કરવામાં આવ્યો છે:

"૨૧૨-એ (૧). કલમ ૨૧૨ની જોગવાઈઓ પર પૂર્વગ્રહ વિના, કલમ ૧૨૧માં ઉલ્લેખિત સમિતિના અધ્યક્ષ, સભ્ય અથવા સોસાયટી, કલમ ૨૧૨માં ઉલ્લેખિત જમીનનો કબજો ધરાવતી વ્યક્તિની જમીનમાંથી બહાર કાઢવા માટે કલેક્ટરને અરજી કરી શકે છે.

(૭) જ્યાં આ કલમ હેઠળ બહાર કાઢવાનો આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો હોય, તે પક્ષ કે જેની સામે આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો હોય, તે તેના દ્વારા દાવો કરાયેલ અધિકાર સ્થાપિત કરવા માટેનો દાવો દાખલ કરી શકે છે, પરંતુ આવા દાવાના પરિણામોને આધિન પેટા-કલમ (૪) અથવા (૬) હેઠળ પસાર કરવામાં આવેલો આદેશ નિર્ણાયક રહેશે.

"૨૧૨. જાહેર ઉપયોગની જમીનમાંથી વ્યક્તિઓને બહાર કાઢવી. કોઈપણ વ્યક્તિ કે જેને ઓગસ્ટ ૧૯૪૬ના આઠમા દિવસે અથવા તે પછી કાર્યકાળ અથવા ઉપવન ધારક તરીકે દાખલ કરવામાં આવી હોય, અથવા મધ્યસ્થી તરીકે તેણે પોતાની ખેતી હેઠળ લાવી હોય અથવા જે જમીન રૂઢિગત સામાન્ય ગોચર જમીન, અંતિમ સંસ્કાર અથવા કબ્રસ્તાન, તળાવ માર્ગ અથવા ખાલિયન તરીકે નોંધવામાં આવી હોય અથવા હતી તેના પર ઉપવન રોપ્યું હોય, તે કલમ ૧૯૯માં સમાવિષ્ટ હોવા છતાં, ગામ સભાના દાવામાં, નિર્ધારિત વળતરની ચુકવણી પર જમીનમાંથી બહાર કાઢવા માટે જવાબદાર રહેશે.

આ બે વિભાગોની જોગવાઈઓનું સંયુક્ત વાંચન દર્શાવે છે કે કલમ ૧૨૧માં ઉલ્લેખિત સમિતિના અધ્યક્ષ, સભ્ય અથવા સોસાયટી કલેક્ટરને વ્યક્તિને બહાર કાઢવા માટે ત્યારે જ અરજી કરી શકે છે જ્યારે તે જે જમીનનો

કબજો ધરાવે છે તે કલમ ૨૧૨માં નિર્દિષ્ટ વર્ણનની હોય, એટલે કે (૧) જો તેને પરંપરાગત ગોચર જમીન તરીકે નોંધવામાં આવી હોય અથવા (૨) જો તે પરંપરાગત સામાન્ય ગોચર જમીન હોય. આ કેસમાં રજૂ કરવામાં આવેલા પુરાવા એ બિલકુલ દર્શાવતા નથી કે દાવાની જમીનને પરંપરાગત ગોચર જમીન તરીકે નોંધવામાં આવી હતી અને ન તો તે દર્શાવે છે કે તે હકીકતમાં પરંપરાગત સામાન્ય ગોચર જમીન હતી. તેનાથી વિપરીત, અપીલકર્તાનો પોતાનો રેકૉર્ડ સ્પષ્ટપણે તેના કેસને નકારે છે. આંક ૨ અને જપ માં, જે ૧૩૨૩ ફસલીની વસાહત ખાતોનીની નકલો છે, તે જમીનને સ્પષ્ટ રીતે 'પાર્તિ' તરીકે નોંધવામાં આવી છે. તેથી, નીચેની અદાલતો એવું માનવા માટે સંપૂર્ણપણે યોગ્ય હતી કે અપીલકર્તાની દલીલને ટેકો આપવા માટે કોઈ પુરાવા નથી કે જે જમીન સંબંધિત છે તે કાં તો રૂઢિગત સામાન્ય ગોચર જમીન તરીકે નોંધવામાં આવી હતી અથવા કોઈપણ વર્ષમાં રૂઢિગત ગોચર જમીન અથવા ગોચર જમીન તરીકે ઉપયોગમાં લેવાઈ હતી. તેથી સ્પષ્ટપણે, સબ ડિવિઝનલ ઓફિસર, ખલીલાબાદએ અધિકારક્ષેત્ર વિના કામ કર્યું અને સામાવાળા નંબર ૧ ને બહાર કાઢવાનો નિર્દેશ આપતો તેમના દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલો વિવાદિત આદેશ સંપૂર્ણપણે ગેરકાયદેસર, બિનઅસરકારક, રદબાતલ હતો અને તે બધા સામાવાળા નંબર ૧ પર બંધનકર્તા ન હતા.

પોઈન્ટ નંબર ૨:- શ્રી દીક્ષિતે આગ્રહ કરેલો બીજો મુદ્દો પણ સારહીન છે. યુ. પી. ઝેડ. એ. અને એલ. આર. અધિનિયમની કલમ ૨૧૨-એની પેટા-કલમ (૭) પર એક નજર પણ એ દર્શાવવા માટે પૂરતી છે કે પેટા વિભાગીય અધિકારી, ખલીલાબાદ દ્વારા કલમ ૨૧૨-એ હેઠળ પસાર કરવામાં આવેલો આદેશ અંતિમ નથી અને તે પક્ષ માટે ખુલ્લો છે કે જેની સામે બહાર કાઢવાનો આદેશ પસાર કરવામાં આવે છે તે તેના દ્વારા દાવો કરવામાં આવેલા અધિકારને સ્થાપિત કરવા માટે દાવો દાખલ કરે છે. જ્યારે બહાર કાઢવાની માંગ કરનાર વ્યક્તિ દ્વારા દાખલ કરાયેલો દાવો નિષ્ફળ જાય ત્યારે જ બહાર કાઢવાનો આદેશ નિર્ણાયક બને છે. તેથી, સબ ડિવિઝનલ ઓફિસર, ખલીલાબાદ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા ઉપરોક્ત આદેશને અંતિમ ન ગણી શકાય અને સામાવાળા નંબર ૧ દ્વારા તેના અધિકારને સ્થાપિત કરવા માટે લાવવામાં આવેલો દાવો સ્પષ્ટ રીતે જાળવી શકાય તેવો હતો.

પોઈન્ટ નંબર ૩:- આ મુદ્દાના નિર્ણય માટે, યુ. પી. ઝેડ. એ. અને એલ. આર. અધિનિયમની કલમ ૩ (૧૪) અને ૧૮નો સંદર્ભ લેવો ઈ-કલમ છે, જે નીચે મુજબ છે:

"૩ (૧૪). જમીન (કલમ ૧૦૮, ૧૪૩ અને ૧૪૪ અને પ્રકરણ VII સિવાય) નો અર્થ એ છે કે કૃષિ, બાગાયત અથવા પશુપાલન સાથે સંકળાયેલા

હેતુઓ માટે રાખવામાં આવેલી અથવા કબજે કરેલી જમીન જેમાં મત્સ્યોદ્યોગ અને મરઘાંની ખેતીનો સમાવેશ થાય છે.”

"૧૯. કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા નિહિત કરવાની તારીખની તરત પહેલાંની માહિતી પર રાખવામાં આવેલી અથવા ધારવામાં આવી હોવાનું માનવામાં આવતી તમામ જમીન

(I)			
(૨)			
(૩)			
(iv) વારસાગત ગણોત			
(v)			
(vi)			
(vii)			
(viii)			
(ix)			

કલમ ૧૮ની પેટા-કલમ (૧) ના ખંડ (ડી) માં જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય તેવા કિસ્સાઓમાં, રાજ્ય સરકાર દ્વારા આવી વ્યક્તિ સાથે સમાધાન કરવામાં આવ્યું હોવાનું માનવામાં આવશે, જે આ અધિનિયમની જોગવાઈઓને

આધિન, કલમ ૧૮ની પેટા-કલમ (૨) માં જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય તે સિવાય તેનો સરદાર તરીકે કબજો લેવા અથવા જાળવી રાખવા માટે હકદાર રહેશે.

યુ. પી. ઝેડ. એ. અને એલ. આર. અધિનિયમની કલમ ૩ (૧૪) માં સમાવિષ્ટ "જમીન" શબ્દની વ્યાખ્યાનું ખાલી અવલોકન જે ઉપર પુનઃરજુ કરવામાં આવ્યું છે તે દર્શાવે છે કે જમીન આ વ્યાખ્યાના કાર્યક્ષેત્રમાં આવે તે જરૂરી નથી કે તે ખરેખર ખેતી હેઠળ હોવી જોઈએ અથવા કૃષિ સાથે જોડાયેલા હેતુઓ માટે કબજામાં હોવી જોઈએ. આ વ્યાખ્યાની જરૂરિયાત, અમારા મતે, જો જમીન કાં તો કૃષિ સાથે જોડાયેલા હેતુઓ માટે રાખવામાં આવે અથવા કબજામાં હોય તો તે પૂરી રીતે સંતોષાય છે. ઉપરોક્ત વ્યાખ્યામાં બનતો શબ્દ "ધારિત" જે "ધારણ કરવું"નો ભૂતકૃદંત છે, તે વ્યાપક મહત્વનો છે. "ધ રેન્ડમ હાઉસ ડિક્શનરી ઓફ ઇંગ્લિશ લેંગ્વેજ" ની અસંક્ષિપ્ત આવૃત્તિમાં, "હોલ્ડ" શબ્દનો અર્થ અન્ય બાબતોની સાથે "માલિકી અથવા ઉપયોગ કરવો; પોતાના તરીકે રાખવું" હોવાનું જણાવવામાં આવ્યું છે. અર્લ જોવિટ (૧૯૫૯ આવૃત્તિ) દ્વારા 'ધ ડિક્શનરી ઓફ ઇંગ્લિશ લો' માં, "હોલ્ડ" શબ્દનો અર્થ "ગણોત તરીકે રાખવો" તરીકે કરવામાં આવ્યો છે.

સ્ટ્રાઉડ્સ જ્યુડિશિયલ ડિક્શનરી (ચોથી આવૃત્તિ)માં, ન્યાયમૂર્તિ લિટલડેલ દ્વારા આર વી ડિટચેટ, (૯ બી એન્ડ સી ૧૦૮) માં નીચેના

અવલોકનો ટાંકીને હોલિંગ અને વ્યવસાય વચ્ચેનો તફાવત બહાર લાવવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે.

"માલિકી અને વ્યવસાય વચ્ચે ભૌતિક તફાવત છે. વ્યક્તિ ધારણ કરી શકે છે, ભલે તે કબજો ન કરતો હોય. ગણોત એ એવી વ્યક્તિ છે જે બીજાની માલિકી ધરાવે છે; તે જરૂરી નથી કે તે કબજો કરે.

વેબસ્ટરના ન્યૂ ટ્વેન્ટીથ સેન્ટ્યુરી ડિક્શનરી (બીજી આવૃત્તિ)માં એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે કાયદાકીય ભાષામાં, "હોલ્ડ" શબ્દનો અર્થ થાય છે "કાયદેસર હક"થી ધારણ કરવું. આ અર્થ પર આધાર રાખીને આ અદાલતે બુધન સિંહ અને અન્ય વિરુદ્ધ નબી બક્સ અને અન્ય, [૧૯૭૦] ૨ એસ. સી. આર. ૧૦ માં ૯ ચુ પી ઝેડ એ અને એલ આર એક્ટની કલમ-૯ માં "ધારિત" શબ્દનું અર્થઘટન કર્યું હતું જેનો અર્થ કાનૂની શીર્ષક દ્વારા કબજો છે.

હાલના કેસમાં આ કેસમાં રજૂ કરાયેલા પુરાવાના આધારે નીચેની અદાલતો દ્વારા એક સાથે જાણવા મળ્યું છે કે સવાલવાળી જમીન મે, ૧૯૫૦ (૧૩૫૭ ફસલી) માં ઉપરોક્ત વચેટિયાઓ દ્વારા સામાવાળા નં. ૧ને પાક ઉગાડવા માટે આપવામાં આવેલી; તેઓ તેનો નોંધપાત્ર હિસ્સો ખેતી હેઠળ લાવ્યા, ૧૯૫૧ અને ૧૯૫૨માં ગિરધર દાસ અને પુરુષોત્તમ દાસને યોગ્ય રસીદો સામે ભાડું ચૂકવ્યું; કે તેઓ નિયમિતપણે અપીલકર્તાને મહેસૂલ ચૂકવતા

રહ્યા છે અને તેમણે ખેતી સાથે જોડાયેલા હેતુઓ માટે કાયદેસર રીતે જમીન જાળવી રાખી છે. અપીલકર્તાના પોતાના મહેસૂલ રેકૉર્ડ પરથી એ પણ સ્થાપિત થાય છે કે સામાવાળા નંબર ૧ જમીનને વારસાગત ગણોત તરીકે નિહિત કરવાની તારીખની તરત પહેલાની તારીખે ધરાવતા હતા. તેથી, તેમાં કોઈ શંકા નથી કે તેમણે તમામ જરૂરી શરતો પૂરી કરી અને યુ. પી. ઝેડ. એ. અને એલ. આર. અધિનિયમની કલમ ૧૯ હેઠળ નિહિત થવાની તારીખે જમીનના સિરદાર બન્યા.

તેથી, અપીલકર્તાના વકીલ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલી તમામ દલીલો નિષ્ફળ જાય છે.

ઉપરોક્ત કારણોસર અમે આ અપીલમાં કોઈ મહત્વ જોઈ શકતા નથી જેથી રદ કરવામાં આવે છે. અપીલકર્તા ૧૨ નવેમ્બર, ૧૯૬૮ના અદાલતના આદેશમાં કરેલ નિર્દેશ મુજબ સામાવાળા નંબર ૧ નો ખર્ચ ચૂકવશે.

પી. બી. આર.

અપીલ રદ કરવામાં આવી.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.